

نقش خورشید در هنرهای اسلامی

رامونا محمدی

(کارشناس ارشد پژوهش هنر)

چکیده: نقش نمادین خورشید که برخاسته‌ها از باورها و اعتقادات مذهبی مردمان ایران زمین و انعکاسی از جهان بینی و تفکر فلسفی جامعه ایرانی اسلامی است در تاریخ سرزمین ما به کرات دیده شده و قابل لمس می‌باشد. این نقش که از گذشته‌های کهن به ما رسیده، در آثار دوران اسلامی به خوبی جای گرفته و خود را با تغییرات اجتماعی، فرهنگی و مذهبی این عصر همسو نموده و از آنجایی که در گذشته حامل اندیشه‌ها و مفاهیم بلند و عمیقی بوده در عرفان اسلامی نیز به راحتی پذیرفته شده است. پس مسلماً دارای شاخص‌ها و ارزش‌های ثابتی بوده که با این همه تغییرات توانسته همسو شده و جهت گیرد و شاید بررسی این اصل مهمترین عامل شکل دهنده این تحقیق باشد که همان بررسی اجمالی مسیر حرکت نقش خورشید و جایگاه آن از گذشته تاکنون و انعطاف پذیری این نقش در برخورد و رویارویی با تغییرات اجتماعی و مذهبی و جای گرفتن شایسته آن در تفکر و عرفان اسلامی.

واژگان کلیدی: نمادپردازی، نقش خورشید، هنر، عرفان اسلامی

مقدمه

مفاهیم فرهنگی و مذهبی را با زبان نمادین طرح‌ها و نقش‌ها بیان نمایند. در واقع این نقوش جلوه‌هایی از توانایی‌های فرهنگی و مذهبی جامعه‌ای هستند که هنرمند در آن زندگی می‌کند. آثار هنری هر دوره می‌توانند ابزار مهمی در شناسایی وضعیت فرهنگی و تاریخی خاص آن دوره باشد و از طرفی می‌توان گفت که تغییرات اجتماعی، فرهنگی و مذهبی توانسته‌اند تأثیر مستقیمی در آثار هنری، خصوصاً نقوش برشی ایجاد نمایند. در این میان نمادهای کهن به علت فرم و شکل فوق العاده دلنشین‌شان در هنرهای اسلامی پذیرفته شدند و یکی از زیباترین این نمادها یعنی خورشید به عنوان نیروی زندگی بخش از اهمیت خاصی برخوردار گردید و توانست همچنان به حیات خود ادامه دهد. بسیاری از شاعران و نویسندگان اسلامی در آثار خود از مفاهیم عمیق و اندیشه‌های بلند عرفان اسلامی و حکمت الهی ایران باستان بهره گرفته‌اند. هنرمندان مسلمان نیز از این خوان نعمت بی نصیب نبوده و

تحقیق درباره نقوشی که از فرهنگ یک قوم سخن می‌گویند کاری بس دشوار و دقیق می‌باشد و احتیاج به کنکاش و تخصص بسیار دارد. چرا که جای جای این کشور پر است از شگفتی‌های متعددی که در تاریخ این سرزمین جای گرفته‌اند و در حقیقت این نقوش انعکاسی از جهان‌بینی و تفکر فلسفی جامعه‌ای هستند که هنرمند براساس آن، سنت‌های هنری دوره‌های قبل را تعدیل نموده است. در تاریخ هر قوم، نمادها و نشانه‌های تصویری فراوانی وجود دارد که هرکدام برای تجسم واژه معینی برگزیده شده‌اند. رفته رفته کاربرد این نقوش که به شکل نمادین درآمده بود، آنقدر رواج یافت تا با محتوای فکری انسان یکی شد و توجه همگان را به خود جلب کرد. هنرمندان در طراحی این نقوش کوشیدند تا اثری دلپذیر و زیبا، مطابق با نیازهای جسمی، روحی و فطرت انسان فراهم سازند. از طرفی هنرمندان توانستند بسیاری از

برای هدایت و تکامل مخلوق، به او اعطا نموده است. پس همانگونه که اشاره شد، هنر ایران چه قبل از اسلام و چه در دوره های اسلامی، دارای شاخص ها و ارزش های ثابتی می باشد. یکی از مهمترین این شاخص ها، ارتباط بسیار نزدیک بین هنر و آداب معنوی برگرفته از مذهب می باشد و این ارتباط مهمترین عامل شکل دهنده هنر ایرانی اسلامی است.

ارتباط نزدیک و عنایت و توجه به فرهنگ و سنت های کهن ایران زمین و از طرفی ابتکار و نوآوری هنرمندان مسلمان، نقش مهمی را در شکل گیری هنر ایرانی اسلامی ایفا نمود. به طوری که بسیاری از نقوش چون خورشید که از دیرباز در باورها، اعتقادات، خرافات و هنرهای مردم ایران در تمام دوره های تاریخی وجود داشتند، در دوران اسلامی نیز برهنر این دوران راه یافته و تاثیر بسزایی بر آن گذاردند و شایسته است، خورشیدی که سالیان دراز بر دست رنج هنرمندان این مرز و بوم نورافشانی می کرده است، و در اعتقادات مردم همواره زنده و پابرجاست، را پاس بداریم تا هرگز غروبی بر این خورشید نباشد و گرد خاموشی بر نقوش ایرانی چون آن ننشیند.

فهرست منابع

- ۱- اېهام پوپ، آرتور، شاهکارهای هنری ایران، ترجمه: پرویز ناتل خانلری، تهران، فرانکلین، ۱۳۳۸.
- ۲- افشار مهاجر، کامران، حضور نمادها در هنرهای سنتی ایران، هنرنامه، شماره ۶، بهار ۱۳۷۹.
- ۳- تیموری، صفورا، ساخت آرایه‌ها با استفاده از نماد خورشید، پایان نامه کارشناسی صنایع دستی، دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی، ۱۳۸۲.
- ۴- حاتم، غلامعلی، نقش و نماد در سفالینه های کهن ایران، فصلنامه هنر، شماره ۲۸، بهار ۱۳۷۴.
- ۵- خزایی، محمد، نمادگرایی در هنر اسلامی، مجموعه مقالات اولین همایش هنر اسلامی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۲.

و اتاق بچه ها و در عروسی ها برای نذر قربانی و چشم زخم می آویزند.

نقش خورشید خانم با مفهوم ضمنی خود در طی این سالها در فرهنگ ایرانی همچنان زنده مانده است به طوری که امروزه به صورت کاربردی نمادین استفاده می شود. به عنوان مثال این نقش را به سهولت بر روی آثار مختلف صنایع دستی ایران می توان مشاهده نمود و جالب این است که هر منطقه ای از ایران خورشید خانمی با شخصیت خاص و رنگ آمیزی های مخصوص به آن ناحیه جغرافیایی را بر روی صنایع دستی خود می نگارد. از جمله مشخصه های نقش و نگارهای عامیانه ایرانی چون خورشید این است که در نخستین نگاه، احساس شادی را در انسان بر می انگیزند و این شیوایی و صراحت برجسته ترین مشخصه و علت تداوم آنها در هنرهای معاصر می باشد.

البته در پایان لازم است به این نکته اشاره شود که خورشید خانمی که امروزه بر روی قاب آینه های لاک، کاسه های سفالین، جعبه جواهرات و نقاشی پشت شیشه در پشت ویتترین فروشگاه های صنایع دستی مشاهده می شود مانند بسیاری از نقوشی که از قدیم به ما رسیده اند مفهوم واقعی خود را از دست داده است و از آن فقط به عنوان نقشی تزیینی در آثار استفاده می شود.

نتیجه گیری

بشر اولیه از بدو خلقت تاکنون، در مسیر زمان برای رفع نیازهای مادی و معنوی خود نمادهایی را انتخاب و با به کارگیری آنها به ارضای این نیازها پرداخته است. نمادهایی که سمبل و مظهر صداقت، پاکی، شجاعت، آزادگی و در یک کلام الوهیت بوده و اشاره ای هستند بر وجود بی همتا ذات الهی و آیتی از برای زمینیان. از جمله آنها نمادهایی هستند که برخاسته از باورها و اعتقادات مذهبی انسان می باشند. مذهبی که خداوند آن را

فلزی و سفالین ایران، پایان نامه کارشناسی صنایع دستی،
دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی، ۱۳۷۵.
۹- هال، جیمز، فرهنگ نگاره‌ای نمادها در هنر شرق و
غرب، ترجمه: رقیه بهزادی، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۸۰.

۶- عبداللهیان، بهناز، مفاهیم نمادهای مهر و ماه در
سفالینه‌های پیش از تاریخ، هنرنامه شماره ۲، بهار ۱۳۷۸.
۷- گدار، آندره، هنر ایران، ترجمه: بهروز حبیبی، تهران،
دانشگاه ملی ایران، ۱۳۴۵.
۸- معنوی راد، نغمه، بررسی نقش خورشید بر آثار

The Role of Sun's Symbol in Islamic Art and Mysticism

Ramona Mohammadi

(M.A. in Art Research)

The Symbolic role of the sun comes from religious beliefs of the Iranian people and is a reflection of their ideological, philosophical and Islamic thoughts seen many times in our history and is quite tangible. This design that has been inherited from our ancestors has located itself very well in Islamic works of art despite religious, cultural and social changes. Since it carried deep and meaningful thoughts it was very easily accepted by Islamic mysticism.

As a result it has permanent indicators that could direct itself to the right side with all these changes. Maybe the inspection of this research is the most important factor in the shaping of its conclusion i.e. considering the route of sun symbol and its placement from old time to the present and its flexibility towards of social and religious changes and its proper placement in Islamic thoughts and mysticism.

Keywords: Sun Symbol
Islamic Art and Mysticism
Symbolism

Manifestation of Holy Vision in Islamic Pottery and Ceramics Designs

Roghiyeh Rasekh Talkhdash

(Student of M.A. in Islamic Art, Architecture and Art Faculty of Kashan University)

The design of Islamic pottery is a reminder of some familiar forms that have roots in Iranian Ancient myths and literature and the repeated usage of these designs after ancient times revives some forgotten memories for people that is in their subconscious. In fact the Iranian art and culture that has flourished in the Islamic period is the continuation of their beliefs and thoughts in the past. In fact many designs in Art works came from holly visions of Ancient Iran. Because of this we will first define the holly vision then explain about its differences and then its place in Ancient Iran. Even today the holly vision still remains in then Iranian's subconscious and it shows itself as fine minute designs in Art works especially in pottery and ceramics during the Islamic ages. You can see this holly vision in different periods of history. Iranian artists like to present spiritual and mythical meanings as symbols and ciphers placed in the form of beautiful designs. In this essay we will consider the designs which have some signs or symbols of holly vision in Islamic ceramics and pottery.

Keywords: Holly Image
Design
Pottery
Ceramic
Islamic Period

